

- fakultetu v Poltavi) (pp. 128-136). Poltava: PNPU imeni V.H. Korolenka [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2013b). Rozvytok zapochatkovanoi A. S. Makarenkom teorii proektuvannia dydaktychnykh system [Development of the theory of design of didactic systems initiated by A. S. Makarenko]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti [Origins of pedagogical skills]*, 12, 300-305 [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2022). Filosofski zasady proiektuvannia dydaktychnoi systemy u neperervnii osviti [Philosophical principles of designing a didactic system in continuing education]. *Suchasna osvita: metodolohiia, teoriia, praktyka [Modern education: methodology, theory, practice]: V Vseukr. nauk.-prakt. konf. (z mizhnar. uchastiu) (pp. 98-107)*. Dnipro: Aktsent PP. [in Ukrainian].

STRELNIKOV V.

M. V. Ostrohradskyyi Poltava Academy of Continuous Education, Ukraine

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF THE APPLICATION OF ANTON MAKARENKO'S THEORY AND PRACTICE OF PEDAGOGICAL DESIGN IN CONTINUING EDUCATION

The article provides an analysis of the development of the theory and practice of designing didactic systems, which was initiated by Anton Makarenko. Designing advanced training courses in continuing education is considered by the author as a purposeful educational activity of a teacher in an institution of continuing education regarding the creation of a project of advanced training courses as an innovative model of the continuing education system aimed at mass use.

The solution of a number of problems of andragogy is planned for the development of the concept of designing advanced training courses: a) clarification of the essence of designing advanced training courses; b) distinguishing its subject, object, subject, product; c) selection of principles, methods, means, stages, mechanisms of design activity; d) improvement of the technology of designing advanced training courses based on international standards; e) identification of design features of each component of professional development courses – purpose, content, means, technologies of professional development of teachers, innovative and creative safe educational environment and their coordination; f) development of valid methods for operational and objective assessment of the levels of teacher training using modern information technologies, etc.

A conclusion is made about the relevance of the author's proposed concept of advanced training course design for the continuous education system, which is based on the ideas of Anton Makarenko, Hryhoriy Vashchenko, Vasyl Sukhomlynskyi, Hryhoriy Kostyuk and other domestic researchers.

Key words: *Anton Makarenko, continuous education, project, design, teacher training courses*

Стаття надійшла до редакції 02.04.2023 р.

УДК 37.035:316.614

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283428](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.31.283428)

АРТЕМ СТРИЖАКОВ

ORCID: 0000-0003-1407-939X

Тов «Цифромаркет»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ЗМІСТУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Цілі формування особистості як різнобічно інтегрованої в культуру і вільної, у діалозі різних підходів, що визначають себе в ній, часто суперечать навчальним планам і програмам закладів вищої освіти. Насиченість програм науковою інформацією приводить до перевантаження студентів, не дає можливості їх особистісного осмислення. А вимоги гуманітарної освіти, що вважаються надактуальними, вступають у суперечність із вимогами стандартів, що обмежують виховний та освітній потенціал і смисл навчального матеріалу. Проте суб'єктний досвід стає можливим лише у разі ставлення до себе як об'єкта, і коли зовнішні предмети починають бути для суб'єкта світом об'єктів, лише тоді з'являється перший, елементарний акт самопізнання.

Автор відзначає значущу особливість соціалізації людини, що відбувається, в тому числі, завдяки специфічним суперечностям – між індивідуальним характером здійснення діяльності, передусім із виробництва, праці, та об'єктивною необхідністю зв'язків з іншими індивідами, та протестує її основи в освітньому процесі.

Ключові слова: *суб'єкт; досвід; самопізнання; самість; саморозуміння; самовизначення; ідентифікація; організація; життя*

Постановка проблеми. Розгляд процесу соціалізації особистості неможливий без короткої характеристики самої особистості. Як зазначає О.Соколова, «...у сучасній світовій психології використовується мінімум три різних за обсягом визначення особистості. З одного погляду –

найрозповсюдженішого у світовій психології – особистість зівпадає з поняттям суб'єкта, тобто містить усі природні й соціальні особливості людини. ... Друге визначення особистості – більш вузьке – містить тільки соціальні якості індивіда, що здобуваються ним в конкретно-історичній системі суспільних відношень» (Соколова, 1999, с. 83). Третя позиція, подана послідовниками школи О. Леонт'єва, уводить критерій зовнішньої та внутрішньої зумовленості поведінки та свідомості суб'єкта, виступає у формі «зовнішньої детермінації» – зовнішньої стосовно людського глибинного екзистенційного Я, і зовсім інше – коли взаємини суб'єкта зі світом виходять на новий рівень регуляції – рівень самодетермінації. Як зауважують В. Петухов і В. Столін, «у першому випадку потрібно говорити ще не про особистість, а про соціальний суб'єкт, у другому випадку про особистість» (Соколова, 1999, с. 84).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні вчені, дослідники розглядають різні аспекти виховання і соціалізації особистості студента у закладах вищої освіти. Зокрема, це:

- проблеми індивідуалізації університетської освіти, особистісної та суб'єктивної орієнтації (О. Пехота, А. Старєва, Т. Тихонова);
- гуманізації та гуманітаризації освіти (Г. Бал, Є. Барбіна, С. Гончаренко, В. Доній, В. Зайчук, І. Зязюн, Т. Койчева, В. Кузнєцова, Н. Ничкало, Л. Петухова);
- зміст та напрямки особистісно орієнтованого виховання молоді (І. Бех, А. Бойко, О. Киричук, Г. Пустовіт, В. Рибалка, О. Сухомлинська);
- формування творчої, соціально-активної особистості (Т. Сущенко, Н. Кічук, С. Сисоєва);
- соціальні аспекти розвитку особистості (Т. Алексеєнко, І. Зверєва, Г. Лактіонова, В. Радул).

Мета статті. В контексті концепції інтегрально-соціальної природи (сутності) людини соціалізація з необхідністю постає як цілісний процес, специфічна функція і модальність людської сутності й результується у потенційній універсальності й багатоманітності людини. Виходячи з цього виявимо особливості професійного змісту соціалізації особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток адаптується у нижчий (біологічний) рівень і тим більше не створює його знову. Процес розвитку полягає у новоутворенні, у якісній перебудові раніше існуючого, в результаті якої зміст біологічного досягає високого структурного й функціонального рівня, що було б неможливим на основі тільки природних процесів (Батенин, 1976, с. 117).

Соціалізація зростаючої людини передбачає два механізми: здатність ототожнювати себе з іншими – людьми, групами, суспільством, і здатність відокремлювати власне Я. У першій ситуації людина запозичує новий зміст від інших, у другій – вона його привласнює, перетворює, персоніфікує відповідно до рівня власного розвитку – розвитку тілесності, когнітивності, емоційно-вольової сфери.

Як філософський принцип діяльність розуміється як спосіб буття людини і всього суспільства. Цей принцип є важливим для пояснення свідомості, природи ідеального, духовного пізнання мистецтва, особистості та інших важливих понять, що використовуються в гуманітарних науках (Москаленко, 2013, с. 17).

Освітня діяльність (як і будь-яка інша людська діяльність) за своєю природою переважно комунікаційна, така, що містить обмін сутнісними смислами, духовними цінностями між людьми. Як відомо, комунікація є особливим типом взаємодії людини і суспільства, який виник через потребу переданні інформації.

Основними складниками структури освітнього процесу навчального закладу є:

- 1) викладач – суб'єкт, фахівець у певній науковій галузі, що володіє спеціальними теоретичними знаннями і практичними вміннями;
- 2) навчальна дисципліна – певна сукупність теоретичних та практичних уявлень про об'єктивні закономірності навколишньої дійсності в межах певної науки);
- 3) студент – суб'єкт, зацікавлений в отриманні теоретичних знань та практичних умінь у певній галузі науки чи техніки.

У процесі навчання передається не тільки інформація про предмет, а й певні ціннісні, морально-етичні та інші установки, які сприяють формуванню особистості та соціалізації студента.

Відомий дослідник В. Лисовський зазначає, що «перегляд цілей вищої освіти передбачає висунення на перший план основними завданнями закладу вищої освіти завдання щодо реалізації потреби особистості в інтелектуальному, культурному та моральному розвитку, створення умов для професійного зростання та удосконалення (Лисовський, 2001).

У процесі залучення, інтеграції індивіда в суспільство важливе значення має соціальна компетентність. Англійський дослідник Дж. Равен визначив соціальну компетентність як «специфічну здібність ефективного виконання конкретних дій у предметній галузі, включаючи вузькопредметні знання, своєрідні предметні навички, способи мислення, розуміння відповідальності за свої дії» (Филатова, 2008, с. 29). Соціальна компетентність особистості формується в процесі соціалізації, результатом якої є формування особистості, яка володіє певним набором знань, умінь, зразків поведінки, що дозволяє їй успішно адаптуватися в суспільстві. Наприклад, В. Хутмахер наводить прийняте Радою Європи визначення ряду ключових компетенцій, якими «повинні бути озброєні молоді європейці». З-поміж них виокремимо такі: «...політичні та соціальні компетенції, такі як здатність

приймати відповідальність, брати участь у прийнятті групових рішень, вирішувати конфлікти ненасильницьки, брати участь у підтримці й покращенні демократичних інститутів» (Филатова, 2008, с. 27).

Професійний, акмеологічний простори розвиваються лише як суб'єктні новоутворення в системі акмеологічних континуумів, таких як «суб'єкт – саморозвиток – середовище», «суб'єкт – діяльність – середовище», «середовище – вплив – суб'єкт», розвиваючись суб'єктом, у суб'єкті й розвиваючи самого себе (Деркач, Зазыкин, 2003).

Рушієм професійної соціалізації особистості є міра задоволеності чи незадоволеності. Задоволеність розуміється як соціально-психологічне відношення, вона виражає ступінь співвіднесення людиною своїх актуальних можливостей та потенційних, свого актуального рівня розвитку із вимогами середовища. Згідно багатьох досліджень задоволеність працею, собою та життям є критеріальним показником професійної соціалізації.

У процесі професійної соціалізації найбільше зазнають змін такі параметри самоактуалізації, як контактність, креативність, гнучкість. Усі вони мають тенденцію до зниження. Водночас, знижується і показник шкали підтримки. Це означає, що збільшується залежність особистості від інших, посилюються спрямованість на інших, орієнтація на соціальні норми. Тобто, професійна соціалізація педагога має свою специфіку, яка виявляється перш за все у зниженні самоактуалізації й посиленні просоціальності.

У процесі професійної соціалізації змінюється система пріоритетів: від взаємин з учнями, потім – з колегами, до самоактуалізації. У період зрілості самоактуалізація й задоволеність особистості найбільш інтегровані.

Педагогіку, на відміну специфічній рефлексії самосвідомості в психології, цікавлять саме ті характеристики діяльності вчителя, які «виводять» його за межі конкретно-практичного діяння. Тут педагог виходить за межі безпосередніх діяльнісних основ своєї праці: методика, педагогічні технології – але шукає для них особистісно орієнтовані, укорінені в культурі основи. При цьому він виходить із соціокультурного призначення діяльності вчителя. У цьому плані нас цікавить зміст самосвідомості педагога, взятий в його соціокультурному вимірюванні, коли педагог постає не тільки як виконавець інституціональних вимог, але як особистість, здатна усвідомити свою самість, самовизначитися стосовно інших й визначити себе, свій професійний та особистісний вибір у більш широкому культурному горизонті. У зв'язку з цим, у розгляді проблеми формування професійної самосвідомості важливою є думка філософа В. Біблера. Він стверджує, що коли постає проблема особистості, її самодетермінації, то «лише виходячи за межі психології свідомості, у сферу духу, можливо вловити «невирішене ядро» особистості, здатної самовизначити й вирішувати власну долю, власний характер». А тому «лише у феноменах культури закладена свобода самодетермінації нашої свідомості, наших вчинків – нашого духовного й дієвого життя» (Библер, 1991, с. 325-326).

У принципі, соціокультурний характер педагогічного життя об'єктивно не дозволяє вчителю замкнутися на його професійно-діяльнісних завданнях. Світоглядна позиція, що формується в реальній діяльності й рефлексія на ті проблемні ситуації, що виникають у цій діяльності приводять до усвідомлення себе не тільки як предметника, однобічно спрямованого у своєму розвитку професіонала, а як цілісної особистості, готової і здатної до різнобічного опанування й багатоманітному ставленню до природного і соціального світу, тобто усвідомленню себе як суб'єкта й представника культури.

Ця цілісність особистості, яка поступово набувається (опановується) учителем, є необхідною, вона визначається передусім своєю професійною спрямованістю. Як цілісна особистість учитель у процесі своєї соціальної діяльності так чи так розширює свої соціальні взаємини із життям, усталеними в суспільстві традиціями і культурними нормами, а також із розмаїтою культурою людства. Учитель як цілісна особистість прагне до універсалізації свого духовного досвіду. Тобто, він вступає у сферу загальної праці, соціальної взаємодії.

Зазначимо, що у науковій літературі взаємодія розглядається найбільш часто у контексті спілкування і як спілкування. І поняття взаємодія та спілкування використовуються як взаємодоповнювальні. «У структурі спілкування можна розрізнити, – зазначає Б. Паригін, – наступні основні аспекти, які характеризують взаємодію як процес: а) сукупна, кооперативна діяльність; б) інформаційний зв'язок; в) взаємовплив; г) взаємовідносини; д) взаєморозуміння. Вся структура спілкування як процесу взаємодії повинна розглядатися історично і у динаміці» (Парыгин, 1971, с. 250).

Сучасні соціально-педагогічні дослідження орієнтовані на інтегрований підхід у вивченні змісту, процесу і результату соціалізації. Спільним є визнання того, що соціалізація має дієвий характер і головним критерієм її успішності є вільне функціонування індивіда у суспільстві. Однак при визначенні поняття «соціалізація» і в соціальній педагогіці ми натрапляємо на велику кількість формулювань, різні підходи та різні рівні його дефініцій (Алексеєнко, 2007, с. 32).

Сам феномен взаємодії у соціальному світі доцільно розуміти як особливий стан, що передбачає відповідну позицію-диспозицію взаємодіючих суб'єктів (які постійно включені у взаємодію, тому що «...ми ніколи не маємо справу з речами в собі, тобто з речами мимо взаємодії» (Мамардашвили, 1993, с. 140) або суб'єкт-об'єктів і їх множинними характеристиками, і одночасно складним процесом дії – руху.

Із поняттям «професійне становлення» тісно пов'язане поняття «професійний розвиток». Сутністю цього поняття є зміна індивіда та особистості у процесі професійної діяльності. Так зміна є закономірною. Це процес, який характеризується кількісними, якісними й структурними перетвореннями, які забезпечують нормальне функціонування людини як суб'єкта праці. Ідентифікація особистості з професією передбачає таке злиття життя професіонала з його діяльністю, при якому здобуті ним типові риси починають виявлятися в усіх інших сферах життєдіяльності й визначають його ставлення до дійсності в цілому.

Можна сказати, що людина при виборі професії водночас обирає життєвий шлях та спосіб життя. Вибір професії визначає й місце проживання, і рівень матеріального статку, і ступінь свободи для творчості. А від успішності професійної кар'єри залежить рівень задоволення життям в цілому. Отже, по-перше, професійне самовизначення є складовою частиною особистісного самовизначення, по-друге, професійне та особистісне самовизначення нерозривно пов'язані і взаємодіють одне з одним.

У розгляді проблеми самовизначення особистості в сучасній науці виокремлюються дві основні позиції. В одному випадку під професійним самовизначенням розуміється вибір професії. З позицій іншого підходу, під професійним самовизначенням розуміють одну із форм самовизначення особистості в цілому.

У цьому напрямку актуальними стають професійна самоактуалізація, самореалізація, саморегуляція, самоефективність, а в загальному плані – вся професійна самосвідомість. Зупинимося на деяких із цих аспектів трохи детальніше.

Однією з важливих властивостей особистості є саморегуляція. Саме вона впливає на поведінку людини. В рамках реціпрокного (взаємного) детермінізму люди реактивно намагаються зменшити розбіжності між своїми досягненнями та своєю метою і, знищивши цю розбіжність, проактивно ставлять перед собою нові, більш високі цілі. Люди спонукають себе до дії й управляють власними діями за допомогою проактивного керівництва. При цьому встановлюють для себе цілі, які створюють стан нерівноваги, а потім мобілізують свої здібності та зусилля, заздалегідь оцінюючи те, що потрібно для досягнення мети.

Самоефективність визначається як переконання людини стосовно її здібностей керувати подіями, які впливають на її життя. У твій чи тій ситуації дії людини зумовлені впливом, з одного боку, навколишнього середовища, а з іншого – свідомістю. Зазначимо, що особливий вплив мають ті процеси свідомості, які пов'язані з переконаннями про можливість чи неможливість здійснення дії для покращення ситуації для людини. А. Бандура назвав ці очікування самоефективністю. На його думку, сила, яка керує людиною, перебуває не у зовнішньому стосовно неї середовищі. Вона формується на базі взаємодії її з навколишнім середовищем, її власної поведінки та особливостей її особистості. Самоефективність є важливою особистісною характеристикою і у поєднанні з конкретними цілями та знанням про те, що потрібно робити, може суттєво впливати на майбутню поведінку.

Часто у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя домінують цілі і завдання нормативного плану. Тобто, майбутній учитель сьогодні не стільки пізнає педагогічну професію у її змістовому визначенні, скільки визнає про неї.

Цікавим є твердження В. Франкла про значення освіти з погляду подолання екзистенційного вакууму й повною мірою справедливе стосовно професійної освіти педагогів: «...освіта не повинна обмежуватися й задовільнятися переданням традицій та знань, вона повинна удосконалювати здатність людини відшукувати ті унікальні смисли, яких не торкнувся розпад універсальних цінностей... Отже, освіта повинна давати людині засоби для виявлення смислів. Замість цього, освіта часто сприяє екзистенційному вакууму. Відчуття порожнечі й беззмістовності в студентів часто посилюється через те, як їм подаються досягнення науки...» (Франкл, 1990, с. 309-310).

Професійна діяльність є особливою диференційованою соціально значущою діяльністю, яка потребує від людини відповідних знань, умінь та навичок і відповідних особистісних якостей. Професійний розвиток передбачає досягнення й поглиблення професіоналізму. Професіоналізм – це якісна характеристика фахівця, що визначає міру володіння ним знаннями, уміннями й навичками професійної сфери, а також наявність відповідної ефективності системи ціннісних орієнтацій, що регулюють моральний аспект професійної діяльності. Відбувається розвиток «Я-концепції», що є стійкою, усвідомленою неповторною системою уявлень суб'єкта про самого себе, на основі чого формуються особистісно-професійні стандарти, програми розвитку, побудови продуктивної системи професійних взаємодій та взаємин.

Концепції професійного розвитку можуть бути розділеними на три основні групи: структурні, мотиваційні та індивідуальні (Шавир, 1980). Провідна ідея структурних теорій полягає у тому, що й професійний розвиток, і професійна поведінка змінюються на різних етапах життя в різних умовах

(С. Аксельрод, Є. Гензберг, В. Гінзбург, Д. Міллер, Д. Сьюпер, Д. Херм та інші). Д. Сьюпер, зокрема, пропонує схему професійного розвитку, в якій підкреслюється нерівномірність розвитку особистості в професії, виокремлюються загальні напрямки та етапи професійного шляху, аналізуються вікові зміни ефективності професійної діяльності. Ця схема містить кілька стадій: 1) «стадія зростання» – розвиток інтересів, здібностей тощо (10–14 років); 2) «стадія розвідки» – здійснення професійного вибору (15–24 роки); 3) «стадія утвердження» – пошук «своєї» діяльності, закріплення позицій у професії (25–44 роки); 4) «стадія збереження» – прагнення утримати свій стан (45–64 роки); 5) «стадія спадання» – спаду в роботі або її припинення (понад 65 років).

Для представників мотиваційних теорій (В. Врум, А. Маслоу, Ф. Херуберг, Є. Роу та інші) характерним є прагнення виявити внутрішні сили особистості, які спонукають її до відповідного типу професійної поведінки і діяльності. В них виділяється активність суб'єкта діяльності, його цілісність, необхідність співвіднесення зовнішніх впливів із внутрішніми умовами. Є. Роу, зокрема, зазначає значущість для самовизначення стійких особливостей мотиваційно-потребнісної сфери, а зрілість інтересів, усвідомленість цілей та сила мотивації розглядаються як основні компоненти, які необхідні для успішності вибору професії.

Теорії «індивідуальності» трактують професійний розвиток як процес формування й закріплення саморозуміння, а професійний вибір – як спробу реалізувати свою «Я – концепцію».

Ці теорії подані у працях К. Роджерса, Д. Сьюпера, Л. Тайлера, Д. Тідемана, Д. Холланда та інших дослідників. Однією із найбільш цікавих та прогресивних вважається концепція «професійної зрілості» Д. Сьюпера, зауважує Н. Пряжников (Пряжников, 1996), де вибір професії є подією, але сам процес професійного самовизначення (побудови кар'єри) визначається як постійно змінювані вибори, в основі яких знаходиться «Я – концепція» особистості – відносно цілісне утворення, яке постійно змінюється із дорослішанням людини.

Під соціалізацією розуміється процес включення зростаючої людини до суспільства завдяки засвоєнню й відтворенню особистістю соціального досвіду, історично накопиченої культури. Цей вид діяльності і є власне кажучи об'єктом педагогічної науки.

Ідеї антропологізації сучасної теорії й практики освіти, концепції соціалізації, виховання й розвитку особистості дитини знайшли свій розвиток в дослідженнях В. Біблера, Б. Вульфова, В. Давидова, І. Іванова, Д. Колесова, В. Коротова, В. Краєвського, О. Леонт'єва, А. Петровського, Д. Ельконіна та інших.

Палітра оцінок, поглядів, підходів, концепцій соціалізації достатньо різноманітна. Але дати вичерпну відповідь на існуючі питання, які й становлять проблему соціалізації людини, можна тільки на шляхах інтеграції наукового знання і цілісного підходу до дитини–людини, а також при орієнтації на гуманізацію самої освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціалізація особистості, що розглядається з погляду опанування соціальним досвідом в умовах його цілеспрямованої, спеціалізованої організації (професійне навчання), виявляється як сукупність усіх освітніх впливів. Отже, соціалізація, з одного боку – як результат – передбачає опанування людиною певних знань, зразків та моделей поведінки у відповідності із загально визнаною системою цінностей, цим самим сприяючи інтеграції в суспільне життя. А з іншого боку – соціалізація об'єктивно обмежує перспективи становлення особистості, оскільки норми й правила, встановлені суспільством, освітні стандарти й інші «стримувачі» нівелюють її індивідуальні прояви.

Список використаних джерел

- Алексеєнко, Т. Ф. (2007). *Соціалізація особистості: можливості й ризики*: науково-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка.
- Батенин, С. С. (1976). *Человек в его истории*. Ленинград: Изд-во ЛГУ.
- Библер, В. С. (1991). *От наукоучения – к логике культуры*. Москва: Изд-во политической литературы.
- Деркач, А. А., Зазыкин, В. Г. (2003). *Акмеология: учеб. пособие*. Санкт Петербург: Питер.
- Лисовский, В. Т. (2001). *Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования*. Москва: Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов.
- Ломов, Б. Ф. (1984). *Методологические и теоретические проблемы психологии*. Москва: Наука.
- Мамардашвили, М. (1993). *Картезианские размышления*. Москва: Прогресс: Культура.
- Москаленко, В. В. (2013). *Соціалізація особистості*: монографія. Київ: Фенікс.
- Парыгин, Б. Д. (1971). *Основы социально-психологической теории*. Москва: Мысль.
- Пряжников, Н. С. (1996). *Профессиональное и личностное самоопределение*. Москва; Воронеж: НПО «МОДЭК».
- Соколова, Е. Е. (1999). Идеи А. Н. Леонт'єва и его школы о поступке как единице анализа личности в их значении для исторической психологии. В кн. А. Е. Войсунский, А. Н. Ждан, О. К. Тихомиров

(Ред.), *Традиции и перспективы деятельностного подхода в психологии* (с. 80-117). Москва: Смысл.

Франкл, В. (1990). *Человек в поисках смысла*. Москва: Прогресс.

Филатова, М. Н. (2008). *Конструирование социокультурной среды вуза в контексте реализации компетентностного подхода в образовании*. Москва: МАКС Пресс.

Шавир, П. А. (1980). *Психология профессионального самоопределения в ранней юности: учеб. пособие для спецкурса*. Тюмень: Изд-во ТГУ.

References

Aliexsieienko, T. F. (2007). *Sotsializatsiia osobystosti: mozhlyvosti y ryzyky [Socialization of personality: opportunities and risks]: naukovy-metodychny posibnyk*. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

Batenin, S. S. (1976). *Chelovek v yego istorii [Man in his story]*. Leningrad: Izd-vo LGU [in Russian].

Bibler, V. S. (1991). *Ot naukoucheniya – k logike kulturi [From science to theologic of culture]*. Moskva: Izd-vo politicheskoi literaturi [in Russian].

Derkach, A. A., & Zazikin, V. G. (2003). *Akmeologiya [Acmeology]: ucheb. posobie*. Sankt Peterburg: Piter [in Russian].

Frankl, V. (1990). *Chelovek v poiskakh smisla [Man in search of meaning]*. Moskva: Progress [in Russian].

Filatova, M. N. (2008). *Konstruirovaniye sotsiokulturnoi sredi vuza v kontekste realizatsii kompetentnostnogo pokhoda v obrazovanii [Construction of the socio-cultural environment of the university in the context of the implementation of the competence-based approach in education]*. Moskva: MAK Press [in Russian].

Lisovskii, V. T. (2001). *Akmeologicheskaya teoriya povisheniya kachestva podgotovki spetsialistov obrazovaniya [Acmeological theory of improving the quality of education specialists training]*. Moskva: Issled. tsentr problem kachestva podgot. Spetsialistov [in Russian].

Lomov, B. F. (1984). *Metodologicheskie i teoreticheskie problemi psikhologii [Methodological and theoretical problems of psychology]*. Moskva: Nauka [in Russian].

Mamardashvili, M. (1993). *Kartezianskie razmishleniya [Cartesian reflections]*. Moskva: Progress: Kultura [in Russian].

Moskalenko, V. V. (2013). *Sotsializatsiia osobystosti: monografiya [Socialization of personality: monograph]*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].

Parigin, B. D. (1971). *Osnovi sotsialno-psikhologicheskoi teorii [Fundamentals of socio-psychological theory]*. Moskva: Misl [in Russian].

Pryazhnikov, N. S. (1996). *Professionalnoe i lichnostnoe samoopredelenie [Professional and personal self-determination]*. Moskva: Voronezh: NPO «MODEK» [in Russian].

Sokolova, Ye. Ye. (1999). Idei A. N. Leonteva i yego shkoli o postupke kak yedinitse analiza lichnosti v ikh znachenii dlya istoricheskoi psikhologii [The ideas of A. N. Leontiev and his school on the act as a unit of personality analysis in their meaning for historical psychology]. In A. Ye. Voiskunskii, A. N. Zhdan, O. K. Tikhomirov (Eds.), *Traditsii i perspektivi deyatel'nostnogo podkhoda v psikhologii [Traditions and perspectives of the activity approach in psychology]* (pp. 80-117). Moskva: Smisl [in Russian].

Shavir, P. A. (1980). *Psikhologiya professionalnogo samoopredeleniya v rannei yunosti [Psychology of professional self-determination in early youth]: ucheb. posobie dlya spetskursa*. Tyumen: Izd-vo TGU [in Russian].

STRYZHAKOV A.

LLC "DIGITAL MARKET", Ukraine

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL CONTENT OF PERSONALITY SOCIALIZATION

Subjective experience becomes possible only in the case of treating oneself as an object. When external objects begin to be the world of objects for the subject, only then does the first / elementary act of self-knowledge appear. Self-relation develops not as an independently functioning property in its genesis and development, but as a construct of the process of new reality forming of being – the human self. Therefore, it is supposed to be carried out in the system of others, in a single movement of the self-disclosure. Meanwhile, identification, the appropriate level of self-understanding and self-determination are considered a mandatory moment of its structuring. They arise on the basis of the ability to relate and the awareness of oneself as one who relates.

This ability is special. It is caused by the need in the process of anthropogenesis for those structural and content characteristics that are objectively formed. In this process, a complete integrity was formed, which ensured the production-reproduction of a person as fundamentally new living phenomenon, realizing a new «type» of social existence, its progress, and therefore, the development of the self. The goals of forming a personality that is comprehensively integrated into the culture contradict the curricula and programs of higher education institutions. The programs satiation with scientific information leads to students' overloading and prevents them from personal reflection. And the requirements of

humanitarian education, which are considered to be extremely relevant, come into conflict with the requirements of the standards. This limits the educational and educational potential and meaning of the educational material.

The need and necessity to establish new, unknown in the world of other living connections with individuals similar to oneself, is formed on completely new basis, beginning in the process of anthropogenesis. It is determined, in particular, by such an essentially significant feature of human activity as the specific contradictions present in it – between the individual nature of the activity and human existence in general. Next, we consider the contradiction between individual, purposeful implementation and the objective necessity of connections with other individuals, the necessity determined by fixed methods of action, the nature of the work product, the features of collectively significant improvement goals, and the accumulation of effective potential.

The specifics of the appropriate structural organization of activity in the extended version of its understanding are as follows. Between the purpose of the activity and the action for its implementation, a relation to the action was established, its evaluation for itself in relation to this action. It was a special way of existence of the living, which presupposed an active position in its implementation, presupposed a subject of action, a subject of activity, capable of reproducing a special social form of life. Here, relation and self-relation become a necessary condition for its existence.

Key words: *subject, experience, self, self-knowledge, self-understanding, self-determination, identification, organization, life*

Стаття надійшла до редакції 08.02.2023 р.

UDC 378.011.3-051:6]:37.016:746.3-055.2(477.53)

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283432](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.31.283432)

VALENTYNA TYTARENKO

ORCID ID: 0000-0002-0553-4277

Poltava national pedagogical university named after V.G. Korolenko

STUDY OF THE CREATIVITY OF ARTISTS OF FOLK EMBROIDERY ARTS OF POLTAVIA BY FUTURE TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION

The article highlights the aspects of studying the work of women artists of the folk embroidery art of Poltava region by future teachers of labor education. It was found that the Poltava region is rich in the names of a large number of representatives of various fields of folk art and handicrafts, who are famous for their originality, skill, perfection and poetics, and have passed on their experience and traditions of their native region to the next generations.

The importance of the tasks facing the pedagogical community, not only of a didactic, but also of a general cultural dimension, is substantiated: to gradually and continuously explore deeper and deeper national traditions in the field of embroidery and to revive them through the education of children and youth, using a retrospective method.

Key words: *artist, bibliographic data, embroidery art, towel, shirt, carpet, marquise, teacher of labor training*

Introduction. The Poltava region is famous for its folk art, which is characterized by originality, perfection, poetics and diversity. Poltava region is rightfully considered the center of folk art of Ukraine: Opishnya is known as the capital of pottery, Reshetylivka is the capital of carpet weaving, and Poltava embroidery is a complete, unsurpassed artistic phenomenon centered in Poltava itself.

Among those who create beauty are enthusiasts of various types of folk decorative and applied art: embroiderers, weavers, masters of wickerwork and pysankar. Their artistic activity, as a rule, is combined with the holding of various events, according to the calendar of state and national holidays, which serves the purpose of promoting folk crafts.

Items decorated with artistic embroidery accompany a Ukrainian throughout his life: a towel, as a symbol of the path, serves him from birth to death. Women's and men's shirts, the bosoms of which were lined with embroidery, protected the soul and body of a person. The nature and amount of embroidery, its placement, the selection of colors and the nature of ornamentation depended on the purpose of the household item.

Presenting main material. The Poltava region is rich in the names of a large number of representatives of various fields of folk art and handicrafts, who are famous for their originality, skill, perfection and poetics and have passed on their experience and traditions of their native region to the next generations.

Among the numerous cohorts of ascetics of folk art should be mentioned:

Olena Pchilka (Olga Petrivna Kosach; maiden name: Drahomanova; 1849-1930) - writer, ethnographer, connoisseur, folklorist and art critic, corresponding member of the Ukrainian Academy of Sciences since 1925.